

Піддубна Оксана Михайлівна,

ORCID ID: 0000-0002-5937-0677

кандидат педагогічних наук, доцент,

завідувач кафедри образотворчого мистецтва та дизайну

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Шостачук Тетяна Всеволодівна,

ORCID ID: 0000-0002-4542-2835

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри образотворчого мистецтва та дизайну

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Максимчук Анатолій Петрович,

ORCID ID: 0000-0001-8588-0999

старший викладач кафедри образотворчого мистецтва та дизайну

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ІНТЕГРАЦІЯ РИСУНКА, ЖИВОПИСУ ТА КОМПОЗИЦІЇ В НАВЧАЛЬНІЙ ПРАКТИЦІ (ПЛЕНЕР): МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ

INTEGRATION OF DRAWING, PAINTING, AND COMPOSITION IN EDUCATIONAL PRACTICE (PLEIN AIR): TEACHING METHODOLOGY

У статті обґрунтовано методичні підходи до інтеграції рисунка, живопису та композиції в навчальній практиці (пленер) у процесі підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності А4 Середня освіта, предметної спеціальності А4.12 Середня освіта (Мистецтво. Образотворче мистецтво). Актуальність дослідження зумовлена необхідністю подолання фрагментарності у викладанні базових мистецьких дисциплін та забезпечення цілісного формування художнього мислення майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Наголошено, що навчальна практика (пленер) має розглядатися не лише як етап закріплення технічних навичок, а як інтегрований освітній простір, у межах якого відбувається синтез конструктивного аналізу форми, колористичного бачення та композиційного узагальнення.

У дослідженні розкрито роль інтеграційного підходу як методологічної основи професійної підготовки майбутніх учителів мистецтва, що забезпечує єдність теоретичних знань і практичної художньо-творчої діяльності. Обґрунтовано значення пленерної практики як ефективного засобу розвитку спостережливості, просторового та образного мислення, формування емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього середовища. Визначено основні методичні принципи інтеграції рисунка, живопису та композиції, зокрема принципи цілісності художнього процесу, поетапності, наочності, інтеграції теорії й практики, варіативності, професійної спрямованості та рефлексивності.

Розкрито методику взаємозв'язку підготовчого рисунка, живописного етюдів та композиційного вирішення як взаємопов'язаних етапів єдиного художньо-педагогічного процесу. Звернуто увагу на ролі педагогічного супроводу, поетапної організації навчальної діяльності, індивідуальних консультацій, колективних переглядів і обговорень результатів роботи. Доведено, що інтегроване застосування знань і вмінь із рисунка, живопису та композиції в умовах пленеру сприяє формуванню цілісного художнього бачення, розвитку професійних, творчих і методичних компетентностей здобувачів вищої освіти, а також підвищує їхню готовність до майбутньої педагогічної діяльності. Узагальнення педагогічного досвіду підтверджує методичну доцільність і ефективність інтеграційного підходу в системі мистецької освіти.

Ключові слова: рисунок, живопис, композиція, навчальна практика, пленер, інтеграційний підхід, методика викладання, мистецька освіта.

The article substantiates methodological approaches to the integration of drawing, painting, and composition in educational practice (plein air) in the process of training higher education students of specialty A4 Secondary Education, subject specialty A4.12 Secondary Education (Art. Fine Arts). The relevance of the study is determined by the need to overcome fragmentation in the teaching of basic art disciplines and to ensure the holistic formation of artistic thinking in future fine arts teachers. It is emphasized that educational practice (plein air) should be considered not only as a stage of consolidating technical skills, but as an integrated educational space in which a synthesis of constructive analysis of form, color perception, and compositional generalization takes place.

The study reveals the role of the integrative approach as a methodological basis for the professional training of future art teachers, ensuring the unity of theoretical knowledge and practical artistic and creative activity. The significance of plein air practice as an effective means of developing observation skills, spatial and imaginative thinking, and forming an emotional and value-based attitude toward the surrounding environment is substantiated. The main methodological principles of integrating drawing, painting, and composition are identified, including the principles of integrity of the artistic process, consistency and stage-by-stage progression, visual clarity, integration of theory and practice, variability, professional orientation, and reflexivity.

The methodology of interrelation between preparatory drawing, pictorial study, and compositional solution is revealed as interconnected stages of a unified artistic and pedagogical process. Emphasis is placed on the role of pedagogical guidance, stage-by-stage organization of educational activity, individual consultations, collective reviews, and discussions of results. It is proved that the integrated application of knowledge and skills in drawing, painting, and composition in plein air conditions contributes to the formation of holistic artistic vision, the development of professional, creative, and methodological competencies of higher education students, and enhances their readiness for future pedagogical activity. The generalization of pedagogical experience confirms the methodological feasibility and effectiveness of the integrative approach in the system of art education.

Key words: drawing, painting, composition, educational practice, plein air, integrative approach, teaching methodology, art education.

Постановка проблеми. Сучасна система підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності А4 Середня освіта, предметної спеціальності А4.12 Середня освіта (Мистецтво. Образотворче мистецтво) орієнтована на формування цілісної професійної компетентності майбутнього вчителя мистецтва, що передбачає інтеграцію теоретичних знань і практичних умінь у галузі рисунка, живопису та композиції. Особливе місце в цьому процесі посідає навчальна практика (плєнер), яка забезпечує безпосередній контакт із природою та створює умови для комплексного розвитку художнього бачення, просторового мислення й образного сприйняття. Водночас у практиці мистецької освіти нерідко спостерігається фрагментарність у викладанні рисунка, живопису та композиції, що знижує ефективність формування цілісного художнього мислення студентів. Навчальна плєнерна практика часто розглядається як окремий етап закріплення технічних навичок, а не як інтегрований освітній простір, у межах якого відбувається синтез конструктивного аналізу форми, колористичного бачення та композиційного узагальнення. За таких умов актуалізується проблема науково обґрунтованої методики інтеграції рисунка, живопису та композиції в процесі навчальної практики (плєнер), що сприяла б формуванню цілісного художнього бачення, розвитку професійних умінь і методичної готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Розв'язання зазначеної проблеми потребує визначення ефективних методичних підходів, принципів і педагогічних умов організації плєнерної практики у закладах вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових працях з проблеми підготовки фахівців у галузі образотворчого мистецтва, увагу зосереджено на загальних викликах сучасної

мистецької освіти, зокрема на оновленні змісту навчання, компетентнісних орієнтирах і впровадженні інноваційних педагогічних підходів. Так, у дослідженні О. Піддубної, О. Качерової, К. Герасименка, Т. Шостачук, Н. Бовсунівської окреслено системні проблеми розвитку мистецької освіти, що створює теоретичне підґрунтя для переосмислення ролі практичних форм навчання, зокрема навчальної практики (плєнер), як простору інтеграції теоретичних знань і художньо-творчої діяльності. У цьому контексті плєнер розглядається як потенційний засіб формування цілісного художнього мислення та професійних компетентностей студентів [3, с. 1157–1176].

Окремий напрям досліджень присвячено живописній підготовці та її ролі у формуванні професійних якостей майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Зокрема, О. Піддубна доводить значущість систематичної живописної практики, поетапного ускладнення завдань і опанування художніх засобів як чинників розвитку творчих здібностей [2, с. 111–115]. Водночас у працях Т. Петухової, І. Луценко, О. Піддубної аналізується еволюція технік олійного та акрилового живопису, що розширює методичне поле підготовки та актуалізує зв'язок навчальної практики з сучасними художніми матеріалами й технологіями [1, с. 2657–2675].

Проблематика плєнерної практики як засобу формування професійних компетентностей майбутніх педагогів-художників безпосередньо розглядається в дослідженнях О. Пунгіної та Л. Гусевої, де плєнер інтерпретується як навчальна форма, що поєднує спостереження, аналіз природи та художнє узагальнення [5, с. 185–191]. Методичні аспекти виконання пейзажу на плєнері, послідовність роботи та значення безпосереднього сприйняття

натури в підготовці майбутніх учителів образотворчого мистецтва розкрито також у публікаціях О. Сови [10, с. 124–127].

Аналіз науково-методичних джерел свідчить, що проблема інтеграції рисунка, живопису та композиції в межах навчальної практики (плєнер) залишається недостатньо систематизованою. Переважна більшість публікацій зосереджена на окремих аспектах плєнерної роботи або методиці викладання окремих дисциплін, тоді як питання комплексного методичного підходу до організації плєнерної практики у підготовці майбутніх учителів образотворчого мистецтва потребує подальшого наукового осмислення.

Отже, актуальним є розроблення та обґрунтування методичних підходів до інтеграції рисунка, живопису та композиції в навчальній практиці (плєнер), що відповідали б сучасним вимогам мистецької освіти та сприяли формуванню професійної компетентності здобувачів вищої освіти.

Мета дослідження: обґрунтування та розкриття методичних підходів до інтеграції рисунка, живопису та композиції в навчальній практиці (плєнер) у процесі підготовки здобувачів вищої освіти предметної спеціальності А4.12 Середня освіта (Мистецтво. Образотворче мистецтво), а також визначення педагогічних умов ефективної реалізації інтегрованого підходу в освітньому процесі. Для досягнення поставленої мети у статті передбачається розв'язання наступних завдань: проаналізувати теоретичні та методичні засади інтеграції рисунка, живопису та композиції в системі мистецької освіти; визначити роль навчальної практики (плєнер) у формуванні цілісного художнього бачення здобувачів вищої освіти; визначити принципи та методичні підходи до інтеграції рисунка, живопису та композиції в процесі плєнерної практики.

Виклад основного матеріалу. Сучасна мистецька освіта орієнтується на формування у здобувачів вищої освіти не лише окремих фахових умінь, а й цілісної системи художнього мислення, що ґрунтується на взаємозв'язку рисунка, живопису та композиції. У цьому контексті інтеграційний підхід розглядається як методологічна основа професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва, що забезпечує єдність теоретичних знань і практичної художньо-творчої діяльності. Інтеграція мистецьких дисциплін у процесі фахової підготовки сприяє формуванню цілісного художнього бачення, розвитку просторового та образного мислення, а також усвідомленню закономірностей побудови художнього

образу. Рисунок у цьому процесі виконує функцію конструктивно-аналітичної основи, живопис – засобу розвитку колористичного мислення та передачі світло-повітряного середовища, композиція – чинника організації художнього простору й образної цілісності твору. Їх взаємодія забезпечує системність художньої підготовки та підвищує ефективність навчального процесу.

У професійній підготовці майбутніх учителів образотворчого мистецтва інтеграційний підхід реалізується через узгодження змісту навчальних дисциплін, методів і форм організації освітнього процесу. Такий підхід передбачає не механічне поєднання навчального матеріалу, а свідоме взаємопроникнення художніх знань і вмінь, що формуються в процесі вивчення рисунка, живопису та композиції. Особливої актуальності це набуває під час організації навчальної практики (плєнер), де студенти мають можливість комплексно застосовувати набуті теоретичні знання та практичні навички в умовах роботи з натурою. У процесі інтегрованої навчальної діяльності студенти опановують не лише техніку виконання художніх завдань, а й методику їхнього викладання, що є важливим компонентом педагогічної готовності до майбутньої професійної діяльності [10, с. 124–127]. Таким чином, інтеграційний підхід у професійній підготовці майбутніх учителів образотворчого мистецтва забезпечує цілісність мистецької освіти, сприяє гармонійному розвитку художньо-творчих здібностей здобувачів вищої освіти та створює методичне підґрунтя для ефективної організації навчальної практики (плєнер).

Навчальна практика (плєнер) посідає особливе місце в системі професійної підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності А4 Середня освіта, предметної спеціальності А4.12 Середня освіта (Мистецтво. Образотворче мистецтво), оскільки створює унікальні умови для безпосереднього сприйняття природи та формування цілісного художнього мислення. На відміну від аудиторних занять, плєнерна практика забезпечує роботу в реальному просторово-світловому середовищі, де художні явища постають у динамічній взаємодії форми, кольору, світла та простору. Плєнер як освітній простір сприяє активізації пізнавальної та творчої діяльності студентів, розвитку спостережливості, образного мислення й емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього середовища.

Важливою особливістю плєнерної практики є її інтеграційний потенціал. У процесі виконання

навчальних завдань студенти одночасно застосовують уміння з рисунка, живопису та композиції, що сприяє формуванню цілісного художнього бачення. Підготовчий рисунок на пленері виступає засобом конструктивного та просторового аналізу природи, живописний етюд є способом передачі колористичних і світлотіньових відношень, а композиційне узагальнення виступає чинником організації художнього образу в межах площини або простору [4].

Пленер також відіграє важливу роль у формуванні професійної рефлексії майбутніх учителів образотворчого мистецтва. У процесі навчальної практики студенти не лише вдосконалюють власні художні вміння, а й усвідомлюють методичні аспекти організації художньої діяльності, що є необхідним компонентом їхньої педагогічної підготовки. Аналіз виконаних робіт, колективні обговорення та методичні консультації сприяють розвитку критичного мислення й умінь оцінювати художній результат [5, с. 185–191]. Таким чином, навчальна практика (пленер) постає як цілісний освітній простір, у межах якого відбувається синтез теоретичних знань і практичних умінь, формуються основи цілісного художнього мислення та закладається підґрунтя для професійної діяльності майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Інтеграція рисунка, живопису та композиції в умовах пленеру забезпечує системність мистецької підготовки та підвищує її педагогічну ефективність

Формування професійних компетентностей здобувачів вищої освіти спеціальності А4 Середня освіта, предметної спеціальності А4.12 Середня освіта (Мистецтво. Образотворче мистецтво) є складним багатокомпонентним процесом, у якому рисунок, живопис і композиція виступають базовими навчальними дисциплінами, що забезпечують розвиток художньо-творчого та педагогічного потенціалу майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Їх взаємодія сприяє формуванню системи фахових знань, умінь і навичок, необхідних для професійної діяльності в освітньому середовищі.

Рисунок у структурі професійної підготовки виконує функцію основи формування конструктивного та просторового мислення. Опанування закономірностей побудови форми, перспективи, пропорцій і світлотіньових відношень забезпечує розвиток аналітичних умінь здобувачів вищої освіти та формує здатність до усвідомленого сприйняття й зображення природи [8]. У професійному контексті майбутнього вчителя

образотворчого мистецтва ці уміння є важливими не лише для власної художньої практики, а й для методично обґрунтованого навчання учнів.

Ключову роль у формуванні колористичної культури та розвитку емоційно-образного мислення відіграє живопис. У процесі живописної діяльності студенти опановують закономірності кольорових і тональних співвідношень, передачі світло-повітряного середовища та настрою пейзажу чи мотиву [6]. Ці вміння сприяють формуванню художньо-естетичної компетентності та здатності до створення виразного художнього образу, що є важливою компонентом професійної підготовки майбутніх учителів мистецтва.

Композиція, своєю чергою, забезпечує формування здатності до цілісної організації художнього простору, свідомого відбору й узагальнення зображувального матеріалу. Опанування композиційних закономірностей сприяє розвитку стратегічного художнього мислення, умінь планування та прогнозування результату творчої діяльності [7]. Для майбутніх учителів образотворчого мистецтва ці компетентності мають особливе значення, оскільки вони забезпечують уміння організовувати навчальну діяльність учнів і керувати процесом створення художнього образу.

У контексті навчальної практики (пленер) взаємодія рисунка, живопису та композиції набуває особливої педагогічної значущості. Інтегроване застосування знань і умінь із цих дисциплін сприяє формуванню професійних, методичних і творчих компетентностей здобувачів вищої освіти, розвитку цілісного художнього мислення та готовності до педагогічної діяльності [9]. Такий підхід забезпечує не лише підвищення якості мистецької підготовки, а й формує здатність майбутніх учителів образотворчого мистецтва ефективно реалізовувати інтегровані методи навчання у власній професійній практиці.

Ефективна інтеграція рисунка, живопису та композиції в навчальній практиці (пленер) ґрунтується на дотриманні комплексу методичних принципів, які забезпечують цілісність мистецької підготовки здобувачів вищої освіти та сприяють формуванню професійних компетентностей майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Застосування цих принципів дозволяє організувати пленерну практику як системний освітній процес, у межах якого різні види художньої діяльності взаємодіють і доповнюють один одного (див. табл. 1).

Таблиця 1

Принципи інтеграції рисунка, живопису та композиції в процесі навчальної практики (пленер)

№	Принципи	Зміст	Методична реалізація у пленерній практиці
1	Принцип цілісності художнього процесу	Забезпечує єдність рисунка, живопису та композиції як взаємопов'язаних частин навчально-творчої діяльності	Поєднання підготовчого рисунка, живописного етюду та композиційного узагальнення в межах одного навчального завдання
2	Принцип послідовності	Передбачає логічний перехід від аналізу натури до узагальненого художнього рішення	Організація роботи за етапами: спостереження, аналіз, ескіз, виконання, узагальнення
3	Принцип наочності	Грунтується на роботі з реальним просторово-світловим середовищем	Виконання завдань на відкритому просторі з урахуванням змін освітлення та атмосферних умов
4	Принцип інтеграції теорії та практики	Забезпечує застосування теоретичних знань у процесі практичної художньої діяльності	Використання теоретичних положень композиції, кольорознавства та перспективи під час виконання пленерних робіт
5	Принцип варіативності	Враховує індивідуальні особливості та рівень підготовки здобувачів вищої освіти	Диференціація завдань, вибір різних мотивів, форматів і технік виконання
6	Принцип професійної спрямованості	Орієнтує навчальну діяльність на майбутню педагогічну практику	Аналіз виконаних робіт з позиції методики навчання образотворчого мистецтва
7	Принцип рефлексивності	Сприяє усвідомленню результатів художньої діяльності та шляхів її вдосконалення	Колективні перегляди робіт, обговорення, самооцінювання та корекція результатів

Таким чином, дотримання зазначених принципів інтеграції мистецьких дисциплін у процесі навчальної практики (пленер) забезпечує системність і методичну доцільність освітнього процесу, сприяє формуванню цілісного художнього мислення та професійних компетентностей здобувачів вищої освіти.

Методика взаємозв'язку підготовчого рисунка, живописного етюду та композиційного вирішення в навчальній практиці (пленер) ґрунтується на усвідомленні їх як взаємопов'язаних і взаємозумовлених етапів єдиного художньо-педагогічного процесу. Такий підхід забезпечує системність мистецької підготовки здобувачів вищої освіти та сприяє формуванню цілісного художнього мислення майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Взаємозв'язок підготовчого рисунка, живописного етюду та композиційного вирішення забезпечується поетапністю навчальної діяльності та постійним методичним супроводом викладача. Використання коротких корекційних консультацій, проміжних переглядів і колективних обговорень сприяє усвідомленню студентами логіки переходу від аналітичного до образного та узагальненого художнього мислення. Таким чином, методика взаємозв'язку підготовчого рисунка, живописного етюду та композиційного вирішення в навчальній практиці (пленер) забезпечує цілісність художньої

підготовки, сприяє формуванню професійних і методичних компетентностей здобувачів вищої освіти та створює передумови для ефективної педагогічної діяльності майбутніх учителів образотворчого мистецтва [5, с. 185–191].

Важливим результатом упровадження інтеграційного підходу є зростання рівня методичної підготовленості студентів. У процесі пленерної практики вони не лише вдосконалюють власні художні вміння, а й усвідомлюють методичні форми організації художньої діяльності, які можуть бути використані в майбутній педагогічній практиці. Це сприяло формуванню здатності до педагогічної рефлексії та адаптації пленерних завдань до умов шкільної освіти. Педагогічний досвід підтвердив доцільність використання поетапної організації навчальної діяльності на пленері, що забезпечує логічну послідовність навчально-творчого процесу та сприяє формуванню цілісного художнього мислення. Регулярні консультації викладача, проміжні перегляди робіт і колективні обговорення виявилися ефективними засобами корекції навчальної діяльності та підвищення мотивації студентів. Таким чином, узагальнення педагогічного досвіду реалізації інтеграційного підходу в навчальній практиці (пленер) підтверджує його методичну доцільність і педагогічну ефективність.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У ході дослідження обґрунтовано методичні підходи до інтеграції рисунка, живопису та композиції в навчальній практиці (плєнер) у процесі підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності А4 Середня освіта, предметної спеціальності А4.12 Середня освіта (Мистецтво. Образотворче мистецтво). Доведено, що цілісна організація плєнерної практики на засадах інтеграційного підходу сприяє формуванню професійних, художньо-творчих і методичних компетентностей майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Встановлено, що ефективність інтеграції рисунка, живопису та композиції забезпечується дотриманням системи методичних

принципів, поетапною організацією навчальної діяльності та взаємопов'язаним використанням підготовчого рисунка, живописного етюдів і композиційного узагальнення.

Перспективи подальших наукових досліджень плануємо в розширенні й поглибленні запропонованої методики, зокрема в напрямках адаптації інтеграційного підходу до різних рівнів мистецької освіти, упровадження цифрових технологій у процесі плєнерної практики. Подальшого вивчення потребує також питання оцінювання результатів інтегрованої художньої діяльності та розроблення критеріїв сформованості професійних компетентностей майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Петухова Т. А., Луценко І. В., Піддубна О. М. Особливості розвитку олійного та акрилового живопису в контексті сучасного мистецтвознавства. *Вісник науки та освіти*. 2025. № 5 (35). С. 2657–2675. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-5\(35\)-2657-2675](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-5(35)-2657-2675)
2. Піддубна О. М. Живопис у розвитку творчих здібностей майбутніх вчителів образотворчого мистецтва. *Проблеми освіти*. 2019. Вип. 92. С. 111–115.
3. Піддубна О. М., Качерова О. Г., Герасименко К. М., Шостачук Т. В., Бовсунівська Н. М. Сучасна мистецька освіта: основні проблеми розвитку. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. № 5 (51). 2025. С. 1157–1176. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-5\(51\)-1166-1176](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-5(51)-1166-1176)
4. Плєнерний живопис: мистецтво наодинці з природою. 2024. URL: <https://kyiv.gallery/statii/plenernyy-zhyvopys-mystetstvo-naodyntsi-z-prirodoyu>
5. Пунгіна О., Гусєва Л. Плєнерна практика як засіб формування образотворчої компетентності майбутніх педагогів-художників. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 36. Т. 3. С. 185–191.
6. Робоча програма навчальної дисципліни «Живопис». URL: <https://eportfolio.zu.edu.ua/media/WorkProgram/50/ztf0gvev.pdf>
7. Робоча програма навчальної дисципліни «Композиція». URL: <https://eportfolio.zu.edu.ua/media/WorkProgram/330/cxnrgavp.pdf>
8. Робоча програма навчальної дисципліни «Рисунок». URL: <https://eportfolio.zu.edu.ua/media/WorkProgram/731/w69d2ipw.pdf>
9. Робоча програма навчальної практики «Плєнер». URL: <https://eportfolio.zu.edu.ua/media/WorkProgram/50/mge2yz8s.pdf>
10. Сова О. С. Методика виконання пейзажу на плєнері. *Наукові праці. Педагогіка*. 2017. Вип. 291. Т. 303. С. 124–127.

Піддубна О. М., Шостачук Т. В., Максимчук А. П.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY)

Дата першого надходження статті до видання: 12.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 04.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 16.04.2026

